

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Białymstoku

LBI.410.004.01.2023

Pan
Jacek Pronobis
Dyrektor
Szkoły Podstawowej Nr 34
im. Józefa Zachariasza Bema
w Białymstoku
ul. Pogodna 12, 15-354 Białystok

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

P/23/021 Kształcenie dzieci cudzoziemców w polskich szkołach

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Szkoła Podstawowa Nr 34 im. Józefa Zachariasza Bema w Białymstoku, ul. Pogodna 12, 15-354 Białystok (dalej: <i>Szkoła</i>)
Kierownik jednostki kontrolowanej	Jacek Pronobis, Dyrektor (dalej: <i>Dyrektor</i>), od 1 września 2018 r.
Zakres przedmiotowy kontroli	<ol style="list-style-type: none">1. Przyjmowanie dzieci cudzoziemców do szkoły.2. Warunki realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych w stosunku do dzieci cudzoziemców.3. Nadzór pedagogiczny Dyrektora nad zajęciami dla dzieci cudzoziemców.
Okres objęty kontrolą	Lata 2020-2023 (do czasu zakończenia kontroli), z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed tym okresem.
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 2 <i>ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli</i> ¹
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Białymstoku
Kontroler	Stanisław Żukowski, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LBI/55/2023 z 6 marca 2023 r. (akta kontroli str. 1-2)

¹ Dz.U. z 2022 r. poz. 623. Dalej: *ustawa o NIK*.

II. Ocena ogólna² kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

W okresie objętym kontrolą Szkoła właściwie realizowała zadania edukacyjne, wychowawcze i opiekuńcze skierowane na uczniów cudzoziemców pobierających naukę w oddziałach ogólnodostępnych, zapewniając im udział w dodatkowych zajęciach językowych i umożliwiając skorzystanie z dodatkowych zajęć wyrównawczych.

Uzasadnienie oceny ogólnej

Sposób organizacji Szkoły umożliwiał uczniom cudzoziemcom zaspokojenie potrzeb integracyjno-edukacyjnych i to w sytuacji, gdy w latach szkolnych 2020/2021–2022/2023 odnotowano systematyczny wzrost liczby uczniów niebędących obywatelami polskimi (ich udział w ogólnej liczbie uczniów zwiększył się w tym czasie z 6,3% do 17,5%). Z uwagi na brak zainteresowania ich rodziców możliwością utworzenia oddziału przygotowawczego, kształcenie uczniów cudzoziemców odbywało się w Szkole w oddziałach ogólnodostępnych. Jednocześnie Szkoła umożliwiła tym uczniom udział w dodatkowych zajęciach z języka polskiego, a w trakcie II semestru roku szkolnego 2021/2022 – także w zajęciach wyrównawczych dla uczniów klas I-III, zaś w roku szkolnym 2022/2023 w zajęciach wyrównawczych z matematyki i języka angielskiego.

Szkoła zapewniła również uczniom odpowiednio przygotowaną kadrę pedagogiczną. Większość z 38 ankietowanych nauczycieli potwierdziła uczestnictwo w doskonaleniu zawodowym związanym z edukacją (wychowaniem, opieką) ucznia cudzoziemskiego zorganizowanym przez Szkołę, a część skorzystała z innych form głównie on-line. Ponadto mając na uwadze potrzeby uczniów z zagranicy, od 8 kwietnia 2022 r. zatrudniono asystenta międzykulturowego w charakterze pomocy nauczyciela.

W procesie kształcenia, uczniów cudzoziemców objęto pomocą psychologiczno-pedagogiczną, jednak – jak wynika z wyjaśnień Dyrektora – ze względu na ograniczenia związane z dostępnością specjalistów szkolnych, pomoc psychologiczna była udzielana tym uczniom w ramach bieżącej pracy, a szczególnie przez wychowawców klas i pomoc nauczyciela. Nauczyciele realizujący podstawę programową kształcenia ogólnego dostosowali programy nauczania do potrzeb i możliwości uczniów z zagranicy. Uwarunkowania odnoszące się do tych uczniów zostały uwzględnione w katalogu dostosowań wymagań edukacyjnych uczniom niebędącym obywatelami polskimi, który znalazł odzwierciedlenie w przedmiotowych zasadach oceniania. Szkoła wspomagała również uczniów cudzoziemców przystępujących do egzaminów ośmioklasisty, dostosowując zarówno jego formę jak i warunki zdawania.

Dyrektor Szkoły prawidłowo sprawował nadzór pedagogiczny nad procesem kształcenia uczniów, przy czym nadzór ten nie obejmował problematyki uczniów cudzoziemców. Znalazła ona natomiast odzwierciedlenie w programie wychowawczo-profilaktycznym, zmodyfikowanym z końcem roku szkolnego 2021/2022 o aktualną problematykę dotyczącą uczniów z Ukrainy.

Stwierdzone w rezultacie kontroli nieprawidłowości nie miały istotnego wpływu na działalność objętą kontrolą, a polegały na:

- nieuzyskaniu zatwierdzenia – przez organ prowadzący Szkołę – zmian arkuszy organizacyjnych, które były procedowane po 30 września danego roku szkolnego;
- przyjęciu do Szkoły oraz zakwalifikowaniu do klas IV–VIII ośmiu z 15 objętych analizą uczniów niebędących obywatelami polskimi, mimo nieprzedłożenia dokumentów potwierdzających ich edukację za granicą;
- niezgodności danych wprowadzonych do szkolnej bazy danych *Systemu Informacji Oświatowej* o trzech uczniach cudzoziemcach z informacjami wynikającymi z dokumentacji źródłowej.

² Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego oraz oceny cząstkowe³ kontrolowanej działalności

OBSZAR

1. Przyjmowanie dzieci cudzoziemców do szkoły

Opis stanu faktycznego

1.1. Liczba uczniów Szkoły – na dzień 30 września – w latach szkolnych 2020/2021, 2021/2022 i 2022/2023 utrzymywała się na zbliżonym poziomie i wynosiła kolejno 570, 576 i 589. Blisko trzykrotnie wzrosła natomiast liczba uczniów niebędących obywatelami polskimi z 36 do 57 i do 103, stanowiąc odpowiednio 6,3%, 9,9% i 17,5% uczniów ogółem. Najliczniejszą grupę wśród nich stanowili uczniowie z Białorusi, tj. 25, 40 i 66, odpowiednio 69,4%, 70,2% i 64,1% uczniów cudzoziemców. Mniej licznie występowały uczniowie z Ukrainy, którzy uczęszczali do Szkoły kolejno w liczbie pięciu, 11 i 34, stanowiąc 13,9%, 19,3% i 33,0% uczniów cudzoziemców. Pozostali (sześciu, sześciu i trzech) legitymowali się obywatelstwem rosyjskim. Z tych danych wynika, że w roku szkolnym 2021/2022 uczniowie cudzoziemcy stanowili prawie 10% ogólnej liczby uczniów, a w kolejnym roku ich udział znacznie przekroczył tę wartość. W roku szkolnych 2022/2023 – w relacji do roku 2020/2021 – ich udział w ogólnej liczbie uczniów wzrósł o 11,2 punktów procentowych.

Odnosząc się do kwestii ewentualnych problemów organizacyjnych związanych z istotnym zwiększeniem liczby cudzoziemców kształcących się w Szkole oraz jego wpływu na przebieg procesu kształcenia i wychowania uczniów, Dyrektor wyjaśnił, że *zaistniały przyrost liczby cudzoziemców nie skutkowało zmianami organizacyjnymi oraz nie wpłynęło na przebieg procesu kształcenia i wychowania uczniów.* (akta kontroli str. 164-170, 186-191)

1.2. Organizacja kształcenia uczniów, stosownie do wymogów § 17 ust. 3 i 4 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 lutego 2019 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli⁴, została określona w arkuszach organizacji Szkoły na lata szkolne 2020/2021, 2021/2022 i 2022/2023. Zgodnie z wymogiem i zachowaniem terminów określonych § 17 ust. 7-9 powołanego rozporządzenia, Dyrektor corocznie, w terminie do 21 kwietnia, przekazał arkusz organizacji Szkoły (zaopiniowany przez zakładowe organizacje związkowe) organowi prowadzącemu Szkołę, który zatwierdził te arkusze w terminie do 29 maja danego roku. Według wyjaśnienia Dyrektora, *każdą zmianę arkusza organizacji Szkoły po 30 września przedkładał organowi prowadzącemu w formie aneksu tego arkusza (w formie elektronicznej). W latach objętych kontrolą w zakresie spraw dotyczących kształcenia uczniów cudzoziemców aneksy były sporządzane w związku ze zmianą liczby uczniów cudzoziemców oraz w związku ze zmianami przydziałów nauczycieli (dodatkowe zajęcia z języka polskiego) bądź zatrudnieniem nowych pracowników (zatrudnienie pomocy nauczyciela).* (akta kontroli str. 60-162, 186-191)

Arkusze organizacyjne i ich zmiany, których procedowanie rozpoczęto przed 30 września danego roku szkolnego zostały zatwierdzone przez organ prowadzący Szkołę zarówno w wersji papierowej jak też elektronicznej, zamieszczonej w systemie *Vulcan*. Natomiast zmiany procedowane po 30 września, które były przedkładane organowi prowadzącemu tylko za pośrednictwem systemu *Vulcan*, w tymże systemie nie posiadały statusu „zatwierdzony”, a co najwyżej status „sprawdzony”. Kwestię tę szerzej opisano w dalszej części wystąpienia, w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*. (akta kontroli str. 60-162, 686-695)

W ww. latach szkolnych – na dzień 30 września – w Szkole zorganizowano kolejno 24, 24 i 23 oddziały ogólnodostępne. Uczniowie cudzoziemcy (w liczbie 36, 57 i 103) kształcili się odpowiednio w 13, 13 i 21 z tych oddziałów. Uczniom tym zorganizowano dodatkowe zajęcia z języka polskiego, określone w art. 165 ust. 7 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. *Prawo oświatowe*⁵, z których korzystało 30, 47 i 95 cudzoziemców, w tym pięciu, siedmiu i 32 pochodzących z Ukrainy. Natomiast na zorganizowane w latach szkolnych 2021/2022 i 2022/2023 dodatkowe zajęcia wyrównawcze, o których mowa w art. 165 ust. 10 powołanej ustawy, uczeźczało 23 i 56 cudzoziemców, w tym czterech i 23 uczniów z Ukrainy.

³ Oceny cząstkowe to oceny działalności w poszczególnych obszarach badań kontrolnych. Ocena cząstkowa może być sformułowana jako ocena pozytywna, ocena negatywna albo ocena w formie opisowej.

⁴ Dz.U. z 2019 r. poz. 502 ze zm. Rozporządzenie zwane dalej *rozporządzeniem w sprawie organizacji szkół*.

⁵ T.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 1082 ze zm. Ustawa zwana dalej *Prawem oświatowym*.

W okresie objętym kontrolą w Szkole nie funkcjonowały oddziały przygotowawcze, co szerzej opisano w pkt. 2.3 niniejszego wystąpienia pokontrolnego.

(akta kontroli str. 164-170)

1.3. W latach szkolnych 2020/2021 i 2021/2022 (do 11 kwietnia 2022 r.) w Szkole nie obowiązywały wewnętrzne uregulowania dotyczące przyjmowania uczniów cudzoziemców i włączania ich do funkcjonowania w społeczności szkolnej. Później – uchwałą 26/2021/2022 Rady Pedagogicznej z 11 kwietnia 2022 r. – do Statutu Szkoły⁶ wprowadzony został § 74 *Uczniowie z Ukrainy*, w którym m.in. zawarto uregulowania dotyczące przyjmowania takich uczniów. Zgodnie z § 74 ust. 3 Statutu, o przyjęciu dziecka/ucznia do szkoły w trakcie roku szkolnego decyduje Dyrektor. Uczeń przybywający z zagranicy jest kwalifikowany do odpowiedniej klasy lub do oddziału przygotowawczego na podstawie dokumentów, o których mowa § 74 ust.1 pkt 2 Statutu⁷, a także z uwzględnieniem wieku ucznia lub opinii rodzica ucznia/osoby upoważnionej do opieki albo pełnoletniego ucznia wyrażonej w formie ustnej lub pisemnej. Kwalifikacji ucznia do oddziału przygotowawczego dokonuje komisja kwalifikująca powołana przez dyrektora. W skład komisji wchodzi co najmniej dwóch nauczycieli oraz pedagog lub psycholog.

(akta kontroli str. 4-59, 192-298)

Dyrektor wyjaśnił, że Szkoła w realizowaniu powyższych zadań opierała się na przepisach powszechnie obowiązujących (m.in. ustawy Prawo oświatowe i rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 sierpnia 2017 r. w sprawie kształcenia osób niebędących obywatelami polskimi oraz osób będących obywatelami polskimi, które pobierały naukę w szkołach funkcjonujących w systemach oświaty innych państw⁸), zasadach przyjmowania dzieci z Ukrainy do polskich szkół, zamieszczonych na stronie rządowej (www.gov.pl) i Statucie Szkoły.

(akta kontroli str. 186-191)

1.4. Szczegółowym badaniom kontrolnym – w zakresie spełnienia warunków przyjęcia do Szkoły – poddano dokumentację 15 losowo wybranych uczniów niebędących obywatelami polskimi (ośmiu z obywatelstwem białoruskim i siedmiu z obywatelstwem ukraińskim), którzy zostali przyjęci w roku szkolnym 2022/2023⁹. W przypadku siedmiu z tych uczniów spełnione były wymogi określone rozporządzeniem w sprawie kształcenia osób niebędących obywatelami polskimi. Pozostałych uczniów przyjęto z niedochowaniem niektórych wymogów tego rozporządzenia lub Statutu szkoły, co szerzej opisano w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 171-185)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. Szkoła nie dysponowała potwierdzeniem zatwierdzenia – przez organ prowadzący Szkołę – zmian arkuszy organizacyjnych (procedowanych po 30 września danego roku szkolnego), o którym stanowi § 17 ust. 12 rozporządzenia w sprawie organizacji szkół. Zmiany takie przedkładane organowi prowadzącemu tylko za pośrednictwem systemu *Vulcan* i w tymże systemie nie posiadały statusu „zatwierdzony”, a co najwyżej status „sprawdzony”. W zakresie spraw dotyczących uczniów niebędących obywatelami polskimi dotyczyło to:
 - w roku szkolnym 2021/2022 – aneksu nr 7 z 5 kwietnia 2022 r., zwiększającego liczbę uczniów na dodatkowych zajęciach z języka polskiego dla klas I-III i klas IV-VIII (odpowiednio z 20 i 22 uczniów do 36 i 37 uczniów);
 - w roku szkolnym 2022/2023 – [1] aneksu nr 2 z 3 października 2022 r., zmieniającego podział i liczebność grup na dodatkowych zajęciach z języka polskiego uczniów innych niż z Ukrainy, tj. z grup: klasy I-III (25 uczniów), klasy IV-VI (25 uczniów) i klasy VII-VIII (18 uczniów) na grupy: klasy I-III (grupa a i grupa b – po 16 uczniów), klasy

⁶ Statut Szkoły z dnia 17 grudnia 2017 r. ze zm.

⁷ Dokumentach – należy przez to rozumieć świadectwo, zaświadczenie lub inny dokument stwierdzający ukończenie szkoły lub kolejnego etapu edukacji w placówce oświatowej w Ukrainie oraz dokument potwierdzający sumę lat nauki szkolnej ucznia lub pisemne oświadczenie dotyczące sumy lat nauki szkolnej, złożone przez rodzica lub osobę upoważnioną do opieki. Dokumenty nie muszą być tłumaczone przez tłumacza przysięgłego na język polski.

⁸ T.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1283 ze zm. Rozporządzenie zwane dalej rozporządzeniem w sprawie kształcenia osób niebędących obywatelami polskimi.

⁹ Próba objęła 27,3% uczniów cudzoziemców z 55 (w tym 30 z obywatelstwem białoruskim i 25 z obywatelstwem ukraińskim) przyjętych do Szkoły w roku szkolnym 2022/2023.

IV-VI (grupa a – 12 uczniów i grupa b – 13 uczniów) i klasy VII-VIII (grupa a i grupa b – po pięciu uczniów); [2] aneksu nr 3 z 1 grudnia 2022 r., zmniejszającego liczebność grup na zajęciach wyrównawczych: z matematyki z 25 do 11 uczniów, a z języka angielskiego – z 25 do dziewięciu uczniów; [3] aneksu nr 4 z 30 grudnia 2022 r., zmieniającego podział i liczebność grup na dodatkowych zajęciach z języka polskiego uczniów z Ukrainy tj.: klasy I-III (zmniejszono z ośmiu na sześciu uczniów), natomiast pozostałe klasy podzielono na grupy klas IV-VI (11 uczniów) i klas VII-VIII (ośmiu uczniów) oraz zwiększono liczebność grup na zajęciach wyrównawczych z matematyki i języka angielskiego – do 36 uczniów w każdej z nich; [4] aneksu nr 5 z 13 stycznia 2023 r. przywracającego poprzedni stan w grupach na zajęciach wyrównawczych z matematyki i angielskiego (odpowiednio 11 i dziewięciu uczniów).

Dyrektor wyjaśnił, że *po zakończeniu prac związanych z planowaniem arkusza na nowy rok szkolny bądź wprowadzaniem zmian, Szkoła zamyka arkusz w wersji elektronicznej w systemie Vulcan, nadając mu status GOTOWY. Wówczas edycja arkusza przez Szkołę nie jest możliwa. Zmiany wprowadzane są kolejnym aneksem. Nadania arkuszowi statusu ZATWIERDZONY bądź SPRAWDZONY należy do kompetencji Departamentu Edukacji Urzędu Miejskiego w Białymstoku. Wszystkie wprowadzone przez Szkołę zmiany w arkuszu, np. podział klasy na grupy bądź przydział dodatkowych obowiązków dla nauczyciela dokonywane są wyłącznie po wcześniejszym otrzymaniu zgody Departamentu Edukacji. Szkoła nie dysponuje potwierdzeniem pisemnym ani elektronicznym zatwierdzenia aneksów, ponieważ takie nie jest wymagane.*

NIK zauważa, że zatwierdzenie takie jest wymagane, bowiem stosownie do postanowień § 17 ust. 12 *rozporządzenia w sprawie organizacji szkół*, w przypadku wprowadzenia zmian do zatwierdzonego arkusza organizacji szkoły po dniu 30 września, organ prowadzący szkołę zatwierdza te zmiany w terminie 7 dni roboczych od dnia ich otrzymania. Podnieść należy, że zmiany, których procedowanie rozpoczęto przed 30 września były zatwierdzone i Szkoła dysponowała stosownym potwierdzeniem w formie elektronicznej i papierowej. (akta kontroli str. 60-71, 686-695, 679-685)

2. W roku szkolnym 2022/2023 przyjęto do Szkoły oraz zakwalifikowano do klas IV–VIII ośmiu z 15 objętych analizą uczniów niebędących obywatelami polskimi¹⁰, mimo nieprzedłożenia dokumentów potwierdzających ich edukację za granicą¹¹, wymaganych postanowieniami § 4 ust. 2 pkt 1 i 2 w zw. z § 2 pkt 3 lit. a i b *rozporządzenia w sprawie kształcenia osób niebędących obywatelami polskimi*¹². W trakcie ich rekrutacji nie przeprowadzono rozmowy kwalifikacyjnej, która – stosownie do § 12 powołanego rozporządzenia – mogłaby stanowić podstawę zakwalifikowania do odpowiedniej klasy oraz przyjęcia do Szkoły w sytuacji, gdy uczeń przybywający z zagranicy nie może przedłożyć odpowiednich dokumentów.

Dyrektor wyjaśnił, że *uczeń będący obywatelem białoruskim został przyjęty w okresie wakacyjnym, a jego rodzice zobowiązali się do dostarczenia dokumentów ze szkoły z Białorusi. Po rozpoczęciu roku szkolnego uczennica nie pojawiała się na zajęciach. [...] 28 września 2022 r. rodzice poprzez wiadomość e-mail poinformowali, że dziecko nie będzie uczęszczać do naszej placówki. W przypadku pozostałych siedmiu uczniów, zgodnie z zasadami przyjmowania dzieci z Ukrainy do polskich szkół, uczniowie zostali przyjęci na podstawie deklaracji rodzica, do której klasy ma dziecko uczęszczać oraz po wieku ucznia (obie informacje są ujęte w podaniu o przyjęcie dziecka do szkoły). W związku z zaistniałymi wątpliwościami [...] Szkoła na przyszłość w podaniu o przyjęcie*

¹⁰ Dotyczyło to ucznia będącego obywatelem białoruskim ujętego w księdze ucznia pod nr. 6703 oraz siedmiu uczniów będących obywatelami ukraińskimi ujętych w księdze ucznia pod nr.: 6723, 6727, 6736, 6743, 6747, 6750, 6753.

¹¹ Dokumenty te to: a) świadectwo, zaświadczenie lub inny dokument stwierdzające ukończenie szkoły lub kolejnego etapu edukacji za granicą lub b) świadectwo, zaświadczenie lub inny dokument wydane przez szkołę za granicą, potwierdzające uczęszczanie ucznia przybywającego z zagranicy do szkoły za granicą i wskazujące klasę lub etap edukacji, który uczeń ukończył w szkole za granicą, oraz dokument potwierdzający sumę lat nauki szkolnej ucznia lub pisemne oświadczenie dotyczące sumy lat nauki szkolnej ucznia, złożone przez rodzica ucznia lub inną osobę sprawującą opiekę nad uczniem albo pełnoletniego ucznia, jeżeli ustalenie sumy lat nauki szkolnej nie jest możliwe na podstawie świadectwa, zaświadczenia lub innego dokumentu

¹² W przypadku uczniów będących obywatelami ukraińskimi wymogi takie zostały zawarte także w § 74 ust.3 pkt 2 w zw. z ust. 1 pkt 2 Statutu Szkoły.

ucznia doda oświadczenie rodzica o sumie lat nauki za granicą oraz o szkole, do której dziecko uczęszczało za granicą. (akta kontroli str. 171-185, 679-685)

Zdaniem NIK, zarówno w § 11 rozporządzenia w sprawie kształcenia osób niebędących obywatelami polskimi, jak też w § 74 ust. 3 pkt 2 Statutu Szkoły, ustalono, że uczeń przybywający z zagranicy może być kwalifikowany do odpowiedniej klasy oraz przyjmowany do szkoły także z uwzględnieniem wieku ucznia lub opinii rodzica ucznia lub innej osoby sprawującej opiekę nad uczniem. Nie oznacza to, że uczeń może być kwalifikowany do odpowiedniej klasy i przyjmowany do szkoły tylko na podstawie wieku i opinii / deklaracji rodzica, ale z ich uwzględnieniem (co znaczy, że stanowią one jedynie element dodatkowy). Ponadto w świetle pkt. I Przyjmowanie dzieci i młodzieży do szkół w Polsce w wytycznych Ministerstwa Edukacji i Nauki¹³, [...] ustalenie klasy, w której kontynuowana jest nauka odbywa się na podstawie sumy ukończonych lat nauki szkolnej za granicą. (akta kontroli str. 894-897)

OCENA CZĄSTKOWA

W Szkole określono ramy organizacyjne służące zaspokajaniu potrzeb edukacyjnych, wychowawczych i opiekuńczych uczniów, w tym uczniów cudzoziemców, stosownie do wymogów § 17 ust. 3 i 4 rozporządzenia w sprawie organizacji szkół. Pomimo systematycznego wzrostu liczby uczniów cudzoziemców oraz ich udziału w ogólnej liczbie uczniów¹⁴ nie dokonano istotnych zmian w organizacji ich kształcenia, poza wprowadzeniem dodatkowych zajęć wyrównawczych dla cudzoziemców w roku szkolnym 2021/2022. Nie uzyskano natomiast zatwierdzenia przez organ prowadzący zmian w arkuszach organizacyjnych Szkoły procedowanych po 30 września. Nie w pełni też przestrzegano warunków przyjęcia uczniów cudzoziemców do Szkoły, bowiem ośmiu takich uczniów (z 15) objętych badaniami, w roku szkolnym 2022/2023 zostało przyjętych bez wymaganych dokumentów.

OBSZAR

2. Warunki realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych wobec dzieci cudzoziemców

Opis stanu faktycznego

2.1.1. Wydatki Szkoły w latach 2020–2022 zamknęły się kwotą 18.624,6 tys. zł. Prowadzona w Szkole ewidencja księgową i sprawozdawczość nie pozwalały na wyodrębnienie w pełnym zakresie wydatków ponoszonych na kształcenie uczniów niebędących obywatelami polskimi. Wydatki Szkoły w poszczególnych latach i możliwe do wyodrębnienia wydatki ponoszone na kształcenie tych uczniów, kolejno wynosiły:

- 5.995,1 tys. zł w 2020 roku, z tego 7,2 tys. zł na prowadzenie dodatkowych zajęć z języka polskiego i dodatkowe zajęcia wyrównawcze dla dzieci cudzoziemców¹⁵;
- 6.011,7 tys. zł w 2021 roku, z tego 8,3 tys. zł na uczniów cudzoziemskich, w tym 7,5 tys. zł na prowadzenie dodatkowych zajęć z języka polskiego i 0,8 tys. zł na prowadzenie dodatkowych zajęć wyrównawczych z przedmiotów obowiązkowych;
- 6.617,8 tys. zł w 2022 roku, z tego 295,4 tys. zł na kształcenie dzieci cudzoziemców, w tym:
 - 25,4 tys. zł (w tym 9,7 tys. zł z planu UKRAINA¹⁶) na prowadzenie dodatkowych zajęć z języka polskiego,
 - 3,1 tys. zł na dodatkowe zajęcia wyrównawcze z przedmiotów obowiązkowych,
 - 60,0 tys. zł na zakup wyposażenia (stoliki, krzeselka, materiały biurowe, szafki szkolne, pomoce dydaktyczne, projektor itp.), w tym 31,9 tys. zł sfinansowane środkami z planu UNICEF¹⁷ i 28,1 tys. zł z planu UKRAINA,

¹³ Pismo DWM-WOPG.473.41.2022.MT/2 z 25 lutego 2022 r.

¹⁴ Odpowiednio z 36 uczniów w roku szkolnym 2020/2021, co stanowiło 6,3% uczących się ogółem do 103 i 17,5% w roku szkolnym 2022/2023)

¹⁵ Wydatki na zajęcia dodatkowe z języka polskiego i dodatkowe zajęcia wyrównawcze obliczono na podstawie liczby zrealizowanych godzin tych zajęć przeliczonych wg stawki wynagrodzenia nauczyciela.

¹⁶ Środki otrzymane przez Miasto Białystok z Funduszu Pomocy na realizację zadań oświatowych w ramach pomocy dla dzieci ukraińskich, na podstawie art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (T.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 103 ze zm.).

¹⁷ Środki pozyskane w związku z realizacją umowy partnerstwa Miasta Białystok z UNICEF z dnia 14 sierpnia 2022 r.

- 197,3 tys. zł (z *planu UKRAINA*¹⁸) na wynagrodzenia (w tym nauczycieli) i uposażenia oraz składki i inne pochodne od wynagrodzeń wypłacane w związku z pomocą obywatelom Ukrainy,
- 13,9 tys. zł (z *planu UKRAINA*) na wynagrodzenia wraz z pochodnymi osoby zatrudnionej w charakterze pomocy nauczyciela,
- 9,6 tys. zł (z *planu UKRAINA*) na inne wydatki bieżące, tj. zakup środków czystości (4,4 tys. zł), energii cieplnej, wodę, odbiór odpadów itd. (4,3 tys. zł), zakup usług telekomunikacyjnych (0,8 tys. zł).

W 2023 roku wydatki Szkoły według planu po zmianach (na 31 marca 2023 r.) mają wynieść 5.883,4 tys. zł. W planie wydatków na ten rok (tak jak i w latach wcześniejszych) nie zostały wyodrębnione środki finansowe na kształcenie cudzoziemców. W I kwartale 2023 roku wydatki w tym zakresie wyniosły 69,0 tys. zł (głównie na wynagrodzenia nauczycieli i pracowników, uposażenia, składki i inne pochodne od wynagrodzeń wypłacane w związku z pomocą obywatelom Ukrainy – 49,0 tys. zł, wynagrodzenie pomocy nauczyciela – 8,9 tys. zł, dodatkowe zajęcia z języka polskiego – 5,6 tys. zł i zajęcia wyrównawcze – 2,0 tys. zł).

(akta kontroli str. 323-401, 720, 728-732)

W ocenie Dyrektora, środki finansowe otrzymywane przez Szkołę w latach 2020–2023 były wystarczające na realizację zadań związanych z kształceniem uczniów cudzoziemców.

(akta kontroli str. 733-737)

2.1.2. Badania kontrolne terminowości i prawidłowości wprowadzania danych o uczniach cudzoziemcach do szkolnej bazy danych SIO – przeprowadzone na próbie 15 wpisów dotyczących przyjęcia ucznia do Szkoły i 15 wpisów dotyczących ich wykreślenia z listy uczniów¹⁹ – wykazało, że:

- dane identyfikacyjne przyjętych uczniów cudzoziemców zostały wprowadzone do SIO najpóźniej po dwóch dniach od dnia przyjęcia, tj. z zachowaniem terminu określonego w art. 30 *ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o systemie informacji oświatowej*²⁰,
- zamieszczone w SIO dane dotyczące dat przyjęcia do Szkoły / skreślenia z listy uczniów oraz korzystania z dodatkowej bezpłatnej nauki języka polskiego były zgodne z prowadzoną dokumentacją, m.in. z danymi w księdze ucznia w przypadku 27 z 30 objętych analizą uczniów. W przypadku danych pozostałych trzech uczniów stwierdzono niezgodności danych, szerzej opisane w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 717-719)

2.2. Podstawa programowa kształcenia ogólnego w zakresie nauczania języka polskiego, matematyki, historii, geografii i biologii była realizowana w oparciu o ogólnodostępne programy wydawnictw pedagogicznych, dopuszczonych przez Dyrektora po pozytywnym zaopiniowaniu przez Radę Pedagogiczną²¹. Programy te były realizowane z uwzględnieniem dostosowań wymagań edukacyjnych dla uczniów niebędących obywatelami polskimi, których katalog został przedstawiony przez Dyrektora – z zaleceniem jego włączenia do zapisów przedmiotowych zasad oceniania – na posiedzeniu Rady Pedagogicznej w dniu 5 września 2018 r. Katalog dostosowań wymagań edukacyjnych dla uczniów cudzoziemców uzupełniono na posiedzeniu Rady Pedagogicznej 11 kwietnia 2022 r. o *Dostosowania uczniów cudzoziemców i uczniów z Ukrainy po wybuchu konfliktu zbrojnego*²².

¹⁸ Wysokość wydatków z *planu UKRAINA* – poza zakupem stolików, krzesełek, materiałów biurowych (28,1 tys. zł) – była szacowana wskaźnikiem udziału uczniów z Ukrainy ze statusem uchodźcy w ogólnej liczbie uczniów Szkoły.

¹⁹ Badaniem objęto 40,5% uczniów cudzoziemców przyjętych do Szkoły w trakcie roku szkolnego 2021/2022 (tj. po 30 września) i 88,2% uczniów wykreślonych z listy uczniów w trakcie tego roku szkolnego. Nie było możliwe ustalenie dat wprowadzenia do szkolnej bazy SIO danych o wykreśleniu z listy uczniów.

²⁰ T.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 2597. Ustawa zwane dalej *ustawą o SIO*.

²¹ *Szkolne zestawy programów nauczania* na lata szkolne 2020/2021, 2021/2022 i 2022/2023 zostały pozytywnie zaopiniowane uchwałami Rady Pedagogicznej: Nr 7/2020/02021 z 15 września 2020 r., Nr 30/2020/2021 z 18 czerwca 2021 r., Nr 42/2021/2022 z 15 czerwca 2022 r.

²² Zapisano m.in. że: by jak najefektywniej pomóc uczniowi cudzoziemskiemu w procesie nauki należy dodatkowo: wykorzystać nauczycieli do tłumaczeń materiału, poleceń, treści zadań, kontaktów z rodzicami, odrabiania prac domowych; wykorzystać tablety i telefony komórkowe do tłumaczeń wyrazów i poleceń z języka polskiego na język ukraiński, białoruski, rosyjski; organizować dodatkowe zajęcia z języka polskiego, po przyjściu ucznia diagnozować poziom jego wiedzy z przedmiotów i znajomość języka polskiego; przydzielać uczniów do poszczególnych klas – w każdej klasie żeby była maksymalna ilość uczniów cudzoziemców; sadzać ucznia w jednej ławce z innym uczniem cudzoziemcem; wykorzystywać język rosyjski w komunikacji; oklejać szkolę i pomoce dydaktyczne w języku ukraiński, białoruskim, rosyjskim; zakupić lektury i książki

Adaptowanie programów nauczania w zakresie poszczególnych przedmiotów w szczególności obejmowało:

- a) język polski – ograniczenie treści programowych do minimum (tzn. praca na krótkich tekstach literackich, nauka o języku w zakresie umożliwiającym skuteczne porozumiewanie się), dostosowanie liczby zadań do wykonania w określonym czasie (ograniczenie liczby zadań na rzecz jakości ich wykonania, wydłużenie czasu pracy nad zadaniem), różnicowanie stopnia trudności zadań (poprzedzanie zadania poleceniem w języku zrozumiałym dla dziecka, rozdzielanie złożonej czynności na kilka zadań, praca na materiale niewerbalnym ze stopniowym włączaniem słownictwa polskiego, przygotowywanie kart pracy z wykorzystaniem słownictwa i ilustracji, praca z instrukcją), zastosowanie określonej metody w pracy z uczniem (ćwiczenia praktyczne z włączeniem tłumacza, projekty edukacyjne, wykorzystanie ćwiczeń interaktywnych learningApps, Wordwall, Quizziz, multibooków, filmów na podstawie lektur, prezentacji multimedialnych itp.), konsultacje indywidualne w razie potrzeb, zmniejszenie obszerności tekstów do czytania i materiału do opanowania, pisanie tekstów według schematu, teksty z luką, dłuższe teksty w formie schematów lub pytań naprowadzających, przygotowanie treści programowych w języku łatwym do czytania (formułowanie jasnych i krótkich kryteriów – czego uczeń ma się nauczyć na danej lekcji, uproszczenie poleceń), sprawdzanie wiedzy w formie testu z możliwością korzystania ze słowników, również interaktywnych, ocenianie wspierające oparte na informacji zwrotnej;
- b) matematyka – ograniczenie zadań z tego przedmiotu do wyłącznie zadań rachunkowych (w przypadkach całkowitej nieznamomości języka polskiego), pracy w parach (poprzez wzajemne uczenie się), umożliwienie korzystania ze słownika lub tłumacza on-line w smartfonie, upraszczanie poleceń, stosowanie grafów, mniejsza liczba zadań otwartych a większa zadań zamkniętych, wydłużenie czasu pracy ucznia, jeśli zachodzi taka potrzeba;
- c) historia, geografia, biologia – preparowanie tekstu, wykorzystanie zadań z lukami, wizualizacja wprowadzanych treści, wykorzystanie elektronicznych platform edukacyjnych, zapisywanie nowych pojęć na tablicy, praca w grupach (wzajemne uczenie się), umożliwienie korzystania ze słownika lub tłumacza on-line w smartfonie, wydłużenie czasu pracy ucznia, jeśli zachodzi taka potrzeba.

(akta kontroli str. 192-208, 234-237, 259-263, 273-277)

W świetle – przeprowadzonych w ramach kontroli NIK – badań ankietowych, obejmujących nauczycieli języka polskiego, matematyki, historii, geografii i biologii (prowadzących największą liczbę lekcji z danego przedmiotu), przeprowadzali oni diagnozę wstępną poziomu wiedzy i umiejętności uczniów rozpoczynających naukę w oddziale, zazwyczaj w razie uznania potrzeby takiej diagnozy bądź na początku pracy z nowym uczniem. Na podstawie tych diagnoz lub wskazań metodycznych związanych z pracą z cudzoziemcami, wprowadzili dostosowania, dotyczące głównie metod i form pracy z uczniem oraz sposobów oceniania. Polegały one najczęściej na: [1] korzystaniu z dodatkowych pomocy (np. słowników, Internetu itp.) podczas pracy; [2] dostosowaniu liczby zadań do wykonania w określonym czasie lub wydłużeniu czasu pracy; [3] przygotowaniu tekstów oraz treści programowych w prostym języku (teksty preparowane, obrazki); [4] zmniejszeniu obszerności tekstów do czytania lub materiału do opanowania.

(akta kontroli str. 744-766)

2.3. W okresie objętym kontrolą, w Szkole nie zorganizowano oddziałów przygotowawczych dla uczniów cudzoziemców, pomimo wzrastającej liczby takich uczniów oraz przyjęcia w roku szkolnym 2021/2022 dodatkowych uczniów z Ukrainy (po 24 lutego 2022 r., tj. po wybuchu konfliktu zbrojnego na terytorium tego kraju²³). Odnosząc się do braku oddziałów przygotowawczych i podejmowania działań w celu ich utworzenia, w szczególności występowania w tej sprawie do organu prowadzącego Szkołę, Dyrektor wyjaśnił, że wynikało to z *braku zainteresowania rodziców dzieci cudzoziemskich na skierowanie / zapisanie ich*

w języku rosyjskim, ukraińskim, białoruskim; przydzielać uczniom polskich do pomocy w oprowadzaniu po szkole, w odrabianiu prac domowych; ustawiać znaki / gesty określające prośbę o pomoc w czasie zajęć; karty pracy (np. lektury na języku polskim, tematy z historii) przygotowywać w języku rosyjskim.

²³ Po tej dacie w roku szkolnym 2021/2022 (w marcu-maju) do Szkoły przyjęto łącznie 35 uczniów cudzoziemców, w tym 33 uczniów z Ukrainy. Z kolei w roku szkolnym 2022/2023 (do 15 marca 2023 r.) do Szkoły przyjęto 55 uczniów cudzoziemców, w tym 25 z Ukrainy.

do oddziałów przygotowawczych, co skutkowało za małą ilością dzieci, aby utworzyć taki oddział. Dodatkowo, w okolicy naszej placówki otworzyły się oddziały przygotowawcze w sąsiedniej szkole. Pomimo powyższego Szkoła chciała zorganizować oddział przygotowawczy. Dyrektor we wrześniu 2022 roku telefonicznie uzgodnił z organem prowadzącym możliwość utworzenia oddziału przygotowawczego w naszej placówce. Dostaliśmy zgodę na utworzenie powyższego oddziału pod warunkiem, że zbierzemy grupę chętnych dzieci. Dyrekcja Szkoły wraz z pomocą nauczyciela zorganizowali spotkanie wszystkich rodziców dzieci z Ukrainy, zaproponowała przejście do oddziału przygotowawczego, przygotowała ofertę takich oddziałów poprzez plakaty oraz ulotki. Pomimo wszystko rodzice nie wyrażają chęci na przepisanie / zapisanie dzieci do takich oddziałów. (akta kontroli str. 164-170, 186-194)

Zdaniem NIK, uzyskana we wrześniu 2022 roku warunkowa („ustna”) zgoda organu prowadzącego na utworzenie oddziału przygotowawczego nie dawała podstaw do jego utworzenia, ponieważ warunkiem organu prowadzącego było zebranie grupy chętnych dzieci z uczniów już kształcących się w Szkole. Należy przy tym zaznaczyć, że Szkoła nie posiadała uprawnień do przenoszenia „uczniów już przyjętych do Szkoły” z oddziałów ogólnodostępnych do oddziałów przygotowawczych²⁴. Starania o utworzenie oddziału przygotowawczego należało więc podjąć przed rozpoczęciem roku szkolnego w momencie ich przyjmowania do Szkoły, tj. kwalifikowania do oddziałów szkolnych.

2.4. We wszystkich objętych kontrolą latach szkolnych, w Szkole zorganizowano dodatkowe zajęcia z języka polskiego dla uczniów cudzoziemców. Zajęcia te prowadzono w grupach w obowiązującym wymiarze, tj.:

- dwóch godzin lekcyjnych tygodniowo, z zachowaniem wymogu ustalonego w § 17 ust. 2 rozporządzenia w sprawie kształcenia osób niebędących obywatelami polskimi,
- sześciu godzin lekcyjnych tygodniowo w przypadku uczniów z Ukrainy w roku szkolnym 2022/2023, z zachowaniem wymogu § 11a ust. 1 rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 21 marca 2022 r. w sprawie organizacji kształcenia, wychowania i opieki dzieci i młodzieży będących obywatelami Ukrainy²⁵.

Liczby godzin i uczniów, którym zorganizowano dodatkowe zajęcia z języka polskiego według arkuszy organizacji Szkoły przedstawiały się następująco:

- w roku szkolnym 2020/2021 – zajęcia dla klas I-III (16 uczniów) i klas IV-VIII (15 uczniów) w wymiarze po 2 godziny tygodniowo (bez zmian w trakcie roku szkolnego);
- w roku szkolnym 2021/2022 – zajęcia dla klas I-III (20 uczniów) i klas IV-VIII (22 uczniów) w wymiarze po 2 godziny tygodniowo, przy czym aneksem z 5 kwietnia 2022 r. nastąpiło zwiększenie liczby uczniów odpowiednio do 36 i 37;
- w roku szkolnym 2022/2023 – zajęcia dla klas I-III (8 uczniów z Ukrainy) i klas IV-VIII (15 uczniów z Ukrainy) w wymiarze po 6 godzin tygodniowo, a dla pozostałych obcokrajowców: dla klas I-III (25 uczniów), klas IV-VI (25 uczniów), klas VII-VIII (18 uczniów) w wymiarze po 2 godziny tygodniowo, przy czym:
 - aneksem nr 2 z 3 października 2022 r. dokonano zmian podziału i liczebności grup uczniów innych niż z Ukrainy w następujący sposób: klasy I-III (grupa a i grupa b – po 16 uczniów), klasy IV-VI (grupa a – 12 uczniów i grupa b – 13 uczniów), klasy VII-VIII (grupa a i grupa b – po 5 uczniów),
 - aneksem nr 4 z 30 grudnia 2022 r. dokonano zmiany podziału i liczebności grup uczniów z Ukrainy tj. na: klasy I-III (zmniejszono z 8 na 6 uczniów) oraz wydzielono grupy klas IV-VI (11 uczniów) i klas VII-VIII (8 uczniów).

Odnosząc się do liczebności tych grup, Dyrektor wyjaśnił, że jest ona *ruchoma z przyczyn niezależnych od Szkoły. Jest duża rotacja uczniów przybywających do Szkoły, następnie wyjeżdżających, stąd też kilkukrotne zmiany w liczebności [...]. Na zajęcia są wpisywani wszyscy uczniowie, którym taka pomoc ze strony Szkoły przysługuje, natomiast nie wszyscy korzystają z takich zajęć.* (akta kontroli str. 60-62, 164-169, 679-685)

²⁴ Szkoła ma prawo do przenoszenia uczniów cudzoziemców z oddziałów przygotowawczych do ogólnodostępnych

²⁵ Dz.U. poz. 645 ze zm. Rozporządzenie zwane dalej rozporządzeniem w sprawie kształcenia dzieci i młodzieży z Ukrainy.

W świetle sprawozdań nauczycieli prowadzących przedmiotowe zajęcia, frekwencja na nich w roku szkolnym 2021/2022 wynosiła około 76% - 80%, natomiast w I semestrze roku szkolnego 2022/2023 (w którym zwiększono liczbę grup) – od 25% do 56% w poszczególnych grupach. (akta kontroli str. 238-241, 305-314)

2.5. W latach szkolnych 2020/2021 i 2021/2022 (do końca marca 2022 roku) w Szkole nie były organizowane dodatkowe zajęcia wyrównawcze dla obcokrajowców, gdyż – jak wyjaśnił Dyrektor – *Szkoła nie posiadała zgody Departamentu Edukacji Urzędu Miejskiego w Białymstoku na takie zajęcia [...], stąd też nie zostały te zajęcia wprowadzone do aneksu arkusza organizacji.*

W roku szkolnym 2021/2022 – aneksem nr 7 z 5 kwietnia 2022 r. – wprowadzono zajęcia wyrównawcze dla obcokrajowców z klas I-III (20 uczniów) w wymiarze 2 godzin tygodniowo. W roku szkolnym 2022/2023 przewidziano takie zajęcia dla klas IV-VIII (25 uczniów) z matematyki i języka angielskiego w wymiarze po 1 godzinie tygodniowo, przy czym:

- aneksem nr 3 z 1 grudnia 2022 r. zmniejszono liczebność grup: z matematyki do 11 uczniów, a z języka angielskiego – do 9 uczniów,
- aneksem nr 4 z 30 grudnia 2022 r. zwiększono liczebność obu grup – do 36 uczniów każdej z nich, zaś aneksem nr 5 z 13 stycznia 2023 r. przywrócono poprzedni stan (matematyka – 11 uczniów, język angielski – 9 uczniów).

Ustalona w arkuszach organizacyjnych liczebność grup na dodatkowych zajęciach wyrównawczych dla obcokrajowców przekraczała liczbę uczestników (ośmiu) określoną w § 15 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach²⁶. Dyrektor wyjaśnił, że zaplanowana liczebność grup wynikała z liczby uczniów niebędących obywatelami polskimi w danej grupie wiekowej, którym przysługiwały takie zajęcia. Późniejsze zmniejszenie liczebności wynikało z aktualizacji stanu uczniów korzystających z zajęć oraz zalecenia Departamentu Edukacji. Kolejne zwiększenie (grupy 36-osobowe) uwzględniało liczbę uczniów, którym przysługiwały takie zajęcia, a powrót do stanu poprzedniego wynikał z aktualnego stanu uczniów korzystających z takich zajęć. Dyrektor stwierdził, że na zajęcia systematycznie nie uczęszczała tak liczna grupa dzieci. W zajęciach liczba uczniów nie przekraczała ośmiu osób (zgodnie z powołanym rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r.).

(akta kontroli str. 60-62, 164-169, 679-685)

W zajęciach wyrównawczych dla cudzoziemców z klas I-III, realizowanych w II semestrze roku szkolnego 2021/2022, frekwencja wynosiła 70% (przy 36 uczniach nimi objętych). Według sprawozdania nauczyciela prowadzącego zajęcia wyrównawcze z matematyki, w I semestrze roku szkolnego 2022/2023 na te zajęcia zapisanych było ośmiu uczniów, a frekwencja na nich wyniosła 24%. Lista uczniów w dzienniku tych zajęć w II semestrze zwiększyła się do 13 uczniów, jednak frekwencja nie poprawiła się. Na zajęcia nieregularnie uczęszczali nowo zapisani uczniowie, a przestali z nich korzystać uczniowie wcześniej zapisani (w poszczególnych zajęciach uczestniczyło od jednego do czterech uczniów). Na zajęcia wyrównawcze z języka angielskiego w I semestrze wpisanych było dziewięciu uczniów, a w II semestrze – 10 uczniów, przy czym w poszczególnych zajęciach uczestniczyło od jednego do maksymalnie sześciu uczniów (taki przypadek wystąpił raz w okresie od początku roku szkolnego do 30 marca 2023 r.). (akta kontroli str. 240, 314, 720-727)

Pomocą psychologiczno-pedagogiczną w Szkole, w latach szkolnych 2020/2021, 2021/2022 i 2022/2023, objęto kolejno siedmiu, 49 i 90 uczniów cudzoziemców, którzy korzystali z:

- zajęć specjalistycznych – corocznie jeden uczeń (z zajęć korekcyjno-kompetencyjnych w latach szkolnych 2020/2021 i 2021/2022 oraz z zajęć rozwijających kompetencje społeczno-emocjonalne),
- z zajęć dydaktyczno-wyrównawczych – żaden, 23 i 56 uczniów,
- zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu – trzech, 10 i 10 uczniów,

²⁶ T.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1280 ze zm. W myśl § 15 tego rozporządzenia, zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze organizuje się dla uczniów mających trudności w nauce, w szczególności w spełnianiu wymagań edukacyjnych wynikających z podstawy programowej kształcenia ogólnego dla danego etapu edukacyjnego. Liczba uczestników zajęć nie może przekraczać 8.

- porad i konsultacji – trzech, 15 i 23 uczniów.

Dyrektor wyjaśnił, że specjaliści szkolni w trakcie bieżącej pracy z uczniami cudzoziemskimi rozpoznawali ich indywidualne potrzeby edukacyjne i rozwojowe oraz czynniki środowiskowe wpływające na ich funkcjonowanie w Szkole. Diagnoza potrzeb tych uczniów odbywa się każdorazowo przy przyjęciu dziecka w obecności rodziców i pomocy nauczyciela. Rodzice uczniów nie zgłaszali żadnych potrzeb w zakresie pomocy dziecku i rodzinie. Często byli objęci wsparciem materialnym i psychologicznym w organizacjach pozarządowych zapewniających opiekę rodzinom uczniów cudzoziemskich. Przeprowadzone rozmowy diagnostyczne są umieszczone w dzienniku elektronicznym pedagoga szkolnego. W tymże dzienniku odnotowano przeprowadzenie rozmów diagnostycznych z 42 uczniami cudzoziemcami w roku szkolnym 2022/2023, co stanowiło to 76,4% takich uczniów przyjętych do Szkoły w tym roku szkolnym. Rozmowy te dotyczyły potrzeb związanych z imigracją. W ich trakcie udzielono pomocy emocjonalnej i konsultacji w zakresie obowiązków i praw dziecka oraz rodzica w polskiej szkole, a także zapewnienia pomocy materialnej.

Według wyjaśnienia Dyrektora, ze względu na ograniczenia związane z dostępnością specjalistów szkolnych, pomoc psychologiczna była udzielana uczniom cudzoziemcom w ramach bieżącej pracy, a szczególnie przez pomoc nauczyciela i wychowawców klas. W latach szkolnych 2020/2021 i 2021/2022 w zajęciach korekcyjno-kompensacyjnych brał udział jeden uczeń cudzoziemiec na podstawie opinii Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, a w roku 2022/2023 – jeden uczeń w zajęciach rozwijających kompetencje społeczno-emocjonalne. [...] Zajęciami związanymi z wyborem kształcenia uczniowie cudzoziemcy byli objęci w ramach realizowania obowiązkowego przedmiotu „Doradztwo zawodowe”. W latach 2020–2023 uczniowie cudzoziemcy oraz ich rodzice korzystali z porad i konsultacji specjalistów szkolnych. (akta kontroli str. 163, 733-737, 740-743)

W świetle – przeprowadzonych w ramach niniejszej kontroli NIK – badań ankietowych, obejmujących 21 wychowawców klas, w których uczyli się uczniowie cudzoziemcy: w 13 z nich pomocą psychologiczno-pedagogiczną objęci byli wszyscy uczniowie, w sześciu klasach – niektóre osoby, gdy zajdzie taka potrzeba, a w dwóch pozostałych – żadna osoba. Większość (16) wychowawców zadeklarowało, że w ich oddziałach rozpoznano indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne uczniów cudzoziemskich, ich możliwości psychofizyczne i czynniki środowiskowe wpływające na ich funkcjonowanie u wszystkich uczniów cudzoziemców, w dwóch oddziałach – u części z nich, w kolejnych dwóch oddziałach nie dokonano takiego rozpoznania, a w przypadku jednego oddziału udzielono odpowiedzi „nie wiem, tym zajmuje się pedagog/psycholog”. W zakresie najczęstszych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej, z których korzystali uczniowie cudzoziemcy uczęszczający do oddziałów ankietowanych wychowawców były porady i konsultacje (16 odpowiedzi), zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze (14 odpowiedzi) oraz zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się (sześć odpowiedzi). (akta kontroli str. 745, 750, 767-810)

2.6. Szczegółowe warunki i sposób wewnątrzszkolnego oceniania uczniów uregulowano postanowieniami § 42 Statutu Szkoły. Określono w nich, że ocenianiu podlegają osiągnięcia edukacyjne i zachowanie ucznia, a przy tym m.in.:

- ustalono, że ocenianie wewnątrzszkolne obejmuje:
 - formułowanie przez nauczycieli wymagań edukacyjnych niezbędnych do uzyskania poszczególnych śródrocznych i rocznych ocen klasyfikacyjnych z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych oraz informowanie o nich uczniów i rodziców,
 - ustalanie kryteriów oceniania zachowania,
 - bieżące ocenianie i ustalanie śródrocznych ocen klasyfikacyjnych z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych i śródrocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania,
 - przeprowadzanie egzaminów klasyfikacyjnych,
 - ustalanie ocen klasyfikacyjnych na koniec roku szkolnego z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych oraz rocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania,
 - ustalanie warunków i trybu uzyskania wyższych niż przewidywane rocznych ocen klasyfikacyjnych z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych oraz rocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania,

- ustalanie warunków i sposobu przekazywania rodzicom (prawnym opiekunom) informacji o postępach i trudnościach ucznia w nauce;
- wskazano cele oceniania wewnątrzszkolnego;
- określono szczegółowe zasady oceniania, w tym: rodzaje ocen szkolnych (w klasach I-III ocena śródroczna i roczna jest oceną opisową, a oceny bieżące /zadanie, praca, polecenie, czynność wykonana/ ustalono w skali punktowej, zaś począwszy od klasy czwartej oceny bieżące i oceny klasyfikacyjne śródroczne i roczne ustalono w stopniach wraz z ich określeniem), sposób oceniania pisemnych prac kontrolnych (według ustalonej punktacji, przeliczanej na stopnie według wskazanej skali), warunki przeprowadzania długich sprawdzianów i testów;
- ustalono zasady oceniania zachowania uczniów, ich klasyfikowania i promowania.

W *Statucie Szkoły* ani w innych wewnętrznych unormowaniach nie uregulowano w odrębny sposób zasad oceniania uczniów cudzoziemców. Uwarunkowania odnoszące się do nich zostały natomiast uwzględnione w – przyjętym na posiedzeniu Rady Pedagogicznej w dniach 5 września 2018 r. i 11 kwietnia 2022 r. – katalogu dostosowań wymagań edukacyjnych uczniom niebędącym obywatelami polskimi, który włączono do zapisów przedmiotowych zasad oceniania. Obejmowały one takie zalecenia jak m.in.: monitorowanie pracy ucznia i jego postępów; akceptowanie każdej formy wypowiedzi świadczącej o zrozumieniu zagadnienia (nawet jednorazowej lub błędnej gramatycznie); w ocenianiu odpowiedzi pisemnych zwrócić uwagę na komunikatywność; prace domowe dostosować do możliwości językowych ucznia cudzoziemca; stopniowanie sytuacji zadaniowych, tak aby uczeń mógł odnieść sukces; wzmacnianie poczucia wartości i stosowanie wzmocnień pozytywnych; wydłużanie czasu przeznaczonego na przeczytanie lektury; ocenianie za wkład pracy w wykonanie zadania, chęci. Zawarto także zapisy, że nie należy m.in.: zmuszać ucznia na lekcji do odpowiedzi na forum; oceniać umiejętności gramatycznych; wymagać pisania dłuższych form wypowiedzi.

W przyjętych przez Radę Pedagogiczną 11 kwietnia 2022 r. *dostosowaniach uczniów cudzoziemców i uczniów z Ukrainy po wybuchu konfliktu zbrojnego*, zawarto m.in. zapis „*Nauka, a co się z nią wiąże – osiągnięcia edukacyjne – to trzeci filar wspólnego sukcesu, który wymaga zaangażowania wszystkich nauczycieli. Jednym z ważnych elementów tej pracy jest wytłumaczenie polskim dzieciom, że wobec ich cudzoziemskich kolegów nie zawsze można stosować takie same kryteria oceniania, zwłaszcza jeśli dotyczy to uczniów, którzy przebywają w Polsce od kilku tygodni czy miesięcy. Dzieci zazwyczaj porównują swoje osiągnięcia i niekiedy mają poczucie krzywdy, dlatego istotne jest, aby stale podkreślać, że w przypadku cudzoziemców nauczyciel przy ocenie koncentruje się bardziej na staraniach, włożonym wysiłku niż na efekcie pracy, który początkowo może być niezadowolający z powodu niedostatecznej znajomości języka czy różnic w podstawach programowych. Bardzo ważna jest indywidualizacja pracy na wszystkich lekcjach oraz motywowanie uczniów – cudzoziemców do nauki (docenianie nawet niewielkich postępów). Należy unikać stawiania demotywujących ocen i stwarzać możliwość poprawy*”.

(akta kontroli str. 32-42, 186-208, 234-238, 433-437, 696-702)

W świetle – przeprowadzonych w ramach kontroli NIK – badań ankietowych, obejmujących nauczycieli języka polskiego, matematyki, historii, geografii i biologii (prowadzących największą liczbę lekcji z danego przedmiotu), czterech z nich – w zakresie sposobu oceniania – dostosowywało liczby zadań do wykonania w określonym czasie, a dwóch różnicowało stopień trudności zadań. (akta kontroli str. 749, 754-766)

2.7. Stosownie do postanowień art. 44 zzz ust. 7 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty²⁷, Szkoła – na podstawie pozytywnej opinii Rady Pedagogicznej – umożliwiała uczniom (których ograniczona znajomość języka polskiego utrudniała zrozumienie czytanego tekstu) przystąpienie do egzaminu ósmoklasisty w warunkach i formie dostosowanych do jego potrzeb edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych wynikających z tego ograniczenia. Przyjęte w Szkole dostosowania dotyczyły zarówno [a] formy egzaminu ósmoklasisty, tj. przygotowania odrębnych arkuszy egzaminacyjnych (arkusze C-00) dostosowanych do potrzeb ucznia, któremu ograniczona znajomość języka polskiego utrudniała zrozumienie

²⁷ T.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 2230

czytanego tekstu (art. 44 zwr ust. 9 powołanej ustawy) oraz [b] warunków przeprowadzania egzaminu, tj. odpowiedniego przedłużenia czasu przewidzianego na przeprowadzenie egzaminu, umożliwienia skorzystania ze słownika w języku ojczystym (np. ukraińsko-polskiego na egzaminie z języka polskiego), przeprowadzenia egzaminu z matematyki w języku ojczystym oraz w osobnej sali (art. 44 zwr ust. 10 powołanej ustawy).

Z danych Szkoły wynika, że w roku szkolnym 2021/2022 do egzaminu zewnętrznego zgłoszono ogółem 93 uczniów, w tym siedmiu uczniów cudzoziemców. Wszyscy zgłoszeni uczniowie cudzoziemcy (w tym czterej z Ukrainy²⁸) przystąpili do zdawania egzaminu zewnętrznego w 2022 roku. Wszyscy też z nich (łącznie z uczniami z Ukrainy) skorzystali z dostosowania form²⁹ egzaminu i warunków³⁰ zdawania egzaminów na podstawie pozytywnej opinii Rady Pedagogicznej w 2022 roku (z uwagi na trudności adaptacyjne, sytuację traumatyczną oraz ograniczoną znajomość języka polskiego).

Z kolei w roku szkolnym 2022/2023 (do 12 kwietnia 2023 r.) do egzaminu zewnętrznego zgłoszono w systemie SIOEO³¹ dziewięciu uczniów cudzoziemców (w tym czterech z Ukrainy). Wszystkim z nich Szkoła umożliwiła dostosowanie warunków i/lub form jego zdawania, a Rada Pedagogiczna wyraziła pozytywną opinię dotyczącą dostosowania warunków i form zdawania egzaminów w 2023 roku. (akta kontroli str. 192-294, 710-715)

2.8. W okresie objętym kontrolą – mimo możliwości przewidzianej § 20 *rozporządzenia w sprawie kształcenia osób niebędących obywatelami polskimi* – w Szkole nie zaistniały przypadki organizowania nauki języka i kultury kraju pochodzenia uczniów cudzoziemców przez – działające na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej – placówki dyplomatyczne lub konsularne kraju pochodzenia tych uczniów albo stowarzyszenia kulturalno-oświatowe danej narodowości. Jak wyjaśnił Dyrektor, w latach 2020–2023, Szkołę nie wspomagała żadna organizacja dla uczniów cudzoziemców, placówki dyplomatyczne lub konsularne albo stowarzyszenia. Do szkoły nie wystąpiły żadne placówki / stowarzyszenia z prośbą o zajęcia nauki języka i kultury kraju pochodzenia uczniów, w związku z czym nie zawarto żadnego porozumienia o współpracy. (akta kontroli str. 186-191)

2.9. W roku szkolnym 2020/2021 oraz w I semestrze roku szkolnego 2021/2022 w Szkole nie zatrudniano dodatkowych osób do pomocy dla uczniów cudzoziemców, których zatrudnienie dopuszczone zostało art. 165 ust. 8 *Prawa oświatowego*. Dyrektor wyjaśnił, że *uczniowie otrzymywali pomoc od nauczycieli oraz innych pracowników szkoły, którzy posługiwali się językiem rosyjskim bądź językiem angielskim. Od II semestru roku szkolnego 2021/2022 Szkoła zatrudniła pomoc nauczyciela dla dzieci z Ukrainy*. Jak wzmiankowano w pkt. 1.1. niniejszego wystąpienia pokontrolnego, wśród uczniów cudzoziemców najliczniej reprezentowani byli uczniowie z obywatelstwem białoruskim, mniej licznie – z ukraińskim, a pojedynczy z obywatelstwem rosyjskim. (akta kontroli str. 186-191)

W II semestrze roku szkolnego 2021/2022 (od 8 kwietnia do 24 czerwca 2022 r.) została zatrudniona pomoc nauczyciela (z obywatelstwem ukraińskim). Umowę o pracę zawarto z tą samą osobą także na cały rok szkolny 2022/2023. Była ona zatrudniona w pełnym wymiarze czasu pracy i pełniła funkcję – przewidzianego w *Statucie Szkoły* – asystenta międzykulturowego. Do jej zadań m.in. należało:

- wspomaganie językowe uczniów podczas codziennej komunikacji, w tym tłumaczenie i pomoc w wypełnianiu dokumentów szkolnych oraz przekazywanie informacji związanych z sytuacją ucznia,
- uczestniczenie w zajęciach, w tym tłumaczenie na język pochodzenia ucznia zadań, kryteriów i sposobu oceniania, informacji zwrotnych od nauczyciela oraz na język polski wypowiedzi uczniów i zapisów w zeszytach,

²⁸ Tj. uczniowie będący obywatelami Ukrainy, których pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest uznawany za legalny na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa.

²⁹ Dostosowany arkusz.

³⁰ Np. możliwość skorzystania ze słownika dwujęzycznego w wersji papierowej lub elektronicznej, wydłużenie czasu zgodnie z treścią komunikatów dyrektora CKE.

³¹ System Informatyczny Obsługujący Egzamin Ogólnokształcące.

- dzielenie się wiedzą i doświadczeniem ze środowiskiem przyjmującym, w zakresie kultury kraju pochodzenia ucznia, w szczególności wyjaśniania tradycji, obrzędów, zwyczajów, sensu świąt i ważnych dla kraju pochodzenia wydarzeń,
- pełnienie roli rzecznika ucznia i mediatora w sytuacjach wymagających wyjaśnienia kulturowych uwarunkowań zachowania uczniów,
- pełnienie roli tłumacza w czasie zebrań i spotkań z rodzicami oraz przekazywanie w uzgodnieniu z wychowawcami i innymi nauczycielami informacji o postępach dzieci oraz działaniach podejmowanych przez szkołę,
- reprezentowanie szkoły w kontakcie z rodziną ucznia, pełnienie roli osoby pierwszego kontaktu dla rodziców dziecka, w przypadku braku znajomości języka polskiego, kontaktowanie się z tymi rodzicami osobiście lub telefonicznie i przekazywanie informacji pozyskanych w szkole,
- współdziałanie z wychowawcami i nauczycielami, uzgadnianie i koordynowanie realizowanych przez nich działań dydaktyczno-wychowawczych,
- współdziałanie ze specjalistami w celu rozpoznawania i zaspakajania indywidualnych potrzeb uczniów niebędących obywatelami polskimi,
- stały kontakt z dyrekcją i sekretariatem Szkoły w celu weryfikacji do jakich klas zostali przydzieleni uczniowie pochodzenia ukraińskiego. (akta kontroli str. 426-431)

2.10. Zatrudnieni w Szkole nauczyciele mieli możliwość zgłaszania zapotrzebowania na szkolenia i ich tematyki – drogą elektroniczną lub pisemnie – do lidera Wewnętrznszkolnego Doskonalenia Zawodowego (dalej *WDN*). Na podstawie tych zgłoszeń ustalane były tematy szkoleniowe Rad Pedagogicznych lub innych form szkolenia (grupowych lub indywidualnych). Według oświadczenia lidera *WDN*, w okresie objętym kontrolą nauczyciele nie zgłaszali potrzeby ogólnych szkoleń dotyczących cudzoziemców. Zgłaszania takiego zapotrzebowania nie odnotowano również w protokołach posiedzeń Rady Pedagogicznej. W świetle badania ankietowego (przeprowadzonego w ramach niniejszej kontroli NIK), obejmującego 38 nauczycieli (w tym pedagoga) pracujących z uczniami cudzoziemcami, tylko ośmiu z nich widziało potrzebę organizacji przez Szkołę szkoleń w zakresie pracy z uczniem cudzoziemcem, przy czym 26 potwierdziło uczestnictwo w roku szkolnym 2022/2023 lub 2021/2022 w doskonaleniu zawodowym związanym z edukacją (wychowaniem, opieką) ucznia cudzoziemskiego zorganizowanym przez Szkołę (kwestie te były jednym z zagadnień poruszanych na dwóch posiedzeniach Rady Pedagogicznej w 2022 roku). Z własnej inicjatywy uczestnictwo w doskonaleniu zawodowym związanym z edukacją uczniów cudzoziemców (najczęściej w formie szkoleń online / kursów e-learningowych / webinarium) zadeklarowało 19 nauczycieli. (akta kontroli str. 186-194, 405, 751-753, 811-893)

Udokumentowane zostało – w ramach doskonalenia zawodowego, w okresie objętym kontrolą – uczestnictwo czterech zatrudnionych w Szkole nauczycieli w szkoleniach / kursach związanych z kształceniem uczniów cudzoziemców. Były to:

- kurs doskonalący *Nauczanie języka polskiego jako drugiego* (w 2020 roku, 50 godzin),
- kursy doskonalące *Nauczanie języka polskiego jako obcego na poziomie C* oraz *na poziomie A* (w 2020 roku, dwa kursy po 50 godzin),
- kurs kompetencji ogólnych *Nauczanie języka polskiego dzieci posługujących się językiem ukraińskim, rosyjskim i białoruskim jako pierwszym – kurs nauczycieli polonistów* (w 2021 roku, w wymiarze 40 godzin),
- *Podstawy języka ukraińskiego dla nauczycieli – przydatne zwroty w pierwszych kontaktach z dzieckiem* (w 2022 roku, szkolenie online w wymiarze dwóch godzin),
- jednogodzinne szkolenia online: „*Jak przygotować program do nauczania języka polskiego jako obcego i drugiego*”(część I i II), „*Jak korzystać z domysłu językowego, czyli o transferze pozytywnym w nauczaniu języka polskiego jako obcego*”, „*Święta na lekcji języka polskiego jako obcego*” (wszystkie w 2022 roku).

W związku z przyjmowaniem dzieci z Ukrainy, po wybuchu konfliktu zbrojnego w tym kraju, w marcu i kwietniu 2022 roku zrealizowane zostały szkolenia tematycznie z tym związane, takie jak: „*Atak na Ukrainę. Jak wspierać uczniów, budować relacje w klasach*

wielokulturowych oraz zapobiegać dyskryminacji” (szkolenie online, 2 godziny), „Praca z uczniami z doświadczeniem migracji” (16 godzin), „Okiem praktyka: obsługa uczniów z Ukrainy w systemach Uone+ i eduOne” (szkolenie online, 2 godziny), „Nauczanie dzieci i młodzieży posługujących się językami rosyjskim i ukraińskim” (szkolenie online, 2 godziny), „Jak wspierać uczniów z Ukrainy i pracować z nimi w szkole” (3 godziny)

W poszczególnych wymienionych szkoleniach udział wzięli pojedynczy nauczyciele, którzy prowadzili dodatkowe zajęcia z języka polskiego dla obcokrajowców.

Niezależnie od powyższych szkoleń kursów, jak – wyjaśnił Dyrektor – *była zapewniona inna pomoc w doskonaleniu zawodowym nauczycieli w szkole, w postaci spotkań ze szkolnymi specjalistami, odbywał się zespół wychowawczy oraz zespoły samokształceniowe, na których specjaliści zwracali uwagę na specjalne potrzeby uczniów cudzoziemców.*

(akta kontroli str. 186-191, 402-422)

2.11. W latach 2020–2022 Szkoła wydatkowała kolejno 100,2 tys. zł, 24,7 tys. zł i 8,2 tys. zł na zakup pomocy dydaktycznych i wyposażenia. Były to m.in. pomoce dydaktyczne do nauki przedmiotów obowiązkowych (geografii, fizyki, biologii, chemii, geografii, zajęć technicznych) oraz na zajęcia *Karta rowerowa* i do kształcenia specjalnego; laptopy do pracowni (geografii, fizyki i biologii oraz oddziału przedszkolnego); słuchawki i mikrofony; tablice interaktywne; wyposażenie do wychowania fizycznego (stół do tenisa stołowego, wyposażenie sali siłowni, lotki do badmintonu); głośniki do sal klas I-III; projektor i ekran przenośny; pomoce dydaktyczne do świetlicy szkolnej. Były one przeznaczone dla ogółu uczniów, w tym uczniów cudzoziemców (w roku szkolnym 2020/2021 tacy uczniowie byli w 13 z 24 oddziałów, a w roku 2022/2023 – w 21 z 23 oddziałów). W okresie objętym kontrolą na stan biblioteki szkolnej przyjęto wydawnictwa przydatne w nauczaniu uczniów cudzoziemców, takie jak: słowniki polsko-ukraińskie, ukraińsko-polskie (sześć sztuk); słownik tematyczny polsko-ukraiński; słownik obrazkowy ukraińsko-polski dla dzieci; język polski dla dzieci ukraińskich; rozmówki polsko-ukraińskie, ukraińsko-polskie (cztery sztuki); lektury (sześć sztuk); beletrystyka (55 sztuk), słowniki polsko-rosyjskie, rosyjsko-polskie (10 sztuk). Zostały one zakupione ze środków własnych Szkoły lub z funduszu Rady Rodziców oraz otrzymane od organizacji charytatywnych wspierających uchodźców z Ukrainy, a także od prywatnych darczyńców.

W latach 2020–2023 (do końca I kwartału) Szkoła otrzymała również ze źródeł zewnętrznych (tj. Centrum Kształcenia Ustawicznego w Białymstoku i Miasta Białystok, przy wsparciu UNICEF) wyposażenie i pomoce z przeznaczeniem do kształcenia uczniów cudzoziemców. Były to:

- indywidualne zestawy startowe UNICEF (plecaki wraz z wyprawką – 40 zestawów edukacyjnych) przekazane 15 marca 2023 r.;
- sprzęt komputerowy, tj.: laptopy (pięć szt.) przekazane 15 marca 2023 r. oraz tablety (osiem szt.) i klawiatury (10 szt.) przekazane 3 listopada 2022 r.

(akta kontroli str. 423-425, 438, 733-739)

W świetle badania ankietowego 38 nauczycieli pracujących w oddziałach, w których uczyli się cudzoziemcy, większość z nich (tj. 27) zadeklarowało korzystanie z pomocy dydaktycznych lub naukowych nabytych przez Szkołę, w tym 18 uznało te pomoce za wystarczające. Samodzielnie organizowało takie pomoce 12 nauczycieli (w tym pięciu wykorzystujących także pomoce zakupione przez Szkołę), a dwóch – wskazało, że nie zapewniono pomocy dydaktycznych do pracy z uczniem cudzoziemcem. (akta kontroli str. 751-753, 811-893)

Z analizy protokołów posiedzeń Rady Pedagogicznej, które odbyły się w latach szkolnych objętych kontrolą wynikało, że nie odnotowano w nich zgłaszania przez nauczycieli potrzeb w zakresie wyposażenia Szkoły w materiały, pomoce naukowe, środki dydaktyczne, literaturę fachową w związku z kształceniem dzieci z zagranicy. Dyrektor wyjaśnił, że *corocznie nauczyciele piszą zapotrzebowanie w materiały i pomoce dydaktyczne (nie dzieląc tego na potrzeby dzieci polskich oraz dzieci cudzoziemców), które w ramach posiadanych środków Szkoła realizuje. Brak jakichkolwiek uwarunkowań prawnych dotyczących obowiązku egzekwowania od nauczycieli potrzeb. Ze zgłoszonych przez nauczycieli zapotrzebowań w szkole zakupiono m.in.: lektury, książki, mapy, globusy, tablice naukowe. Materiały oraz pomoce dydaktyczne wykorzystywane były do pracy z uczniami cudzoziemskimi.*

(akta kontroli str. 192-194, 733-738)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono nieprawidłowość polegającą na zawarciu w szkolnej bazie SIO danych niezgodnych z informacjami zawartymi w dokumentacji trzech (z 30 objętych analizą) uczniów cudzoziemców, tj. w przypadku:

- ucznia o nr 6250 w księdze ucznia, w teźże księdze i dokumentacji ucznia (arkuszu ocen) odnotowano skreślenie z listy uczniów z dniem 1 marca 2022 r., a w SIO ujęto to zdarzenie jako zaistniałe z dniem 31 sierpnia 2022 r.,
- uczniów o nr. 6585 oraz 6618, którzy według księgi ucznia zostali przyjęci do Szkoły 7 lutego i 26 kwietnia 2022 r., a w SIO nie odnotowano faktu korzystania przez nich z dodatkowych zajęć z języka polskiego dla obcokrajowców, chociaż uczniowie ci uczęszczali na takie zajęcia, bowiem w dzienniku odnotowano ich obecności odpowiednio w kwietniu, maju i czerwcu oraz w kwietniu i czerwcu 2022 roku.

Dyrektor wyjaśnił, że w pierwszym przypadku *doszło do omyłkowego wpisania do SIO daty skreślenia z listy uczniów*. Natomiast nieujęcie w SIO informacji o uczęszczaniu dwóch uczniów na dodatkowe zajęcia z języka polskiego, wyniknęło z tego, że *w momencie składania dokumentów rodzice zadeklarowali ustnie, że dzieci radzą sobie z językiem polskim w sposób komunikatywny i nie widzą potrzeby uczęszczania na dodatkowy język polski. Jednak – po zapoznaniu się z umiejętnościami dzieci przez wychowawców klas i rozmowach z rodzicami – dzieci skorzystały z bezpłatnej dodatkowej nauki języka polskiego. [...] Przez niedopatrzenie pracownik wprowadzający dane do SIO nie otrzymał informacji, że dwójka dzieci zdecydowała się korzystać z dodatkowych zajęć.* (akta kontroli str. 717-719, 733-735)

OCENA CZĄSTKOWA

Proces dydaktyczno-wychowawczy i opiekuńczy uczniów cudzoziemców prowadzono w oddziałach ogólnodostępnych, tj. w formie wynikającej z obowiązujących w Szkole arkuszy organizacyjnych. Uczniom takim Szkoła zapewniła odpowiednio wykwalifikowaną kadre pedagogiczną, możliwość udziału w dodatkowych zajęciach z języka polskiego, a w trakcie II semestru roku szkolnego 2021/2022 – także w zajęciach wyrównawczych dla uczniów klas I-III, zaś w roku szkolnym 2022/2023 w zajęciach wyrównawczych z matematyki i języka angielskiego. Mając na względzie potrzeby uczniów z zagranicy, od 8 kwietnia 2022 r. w Szkole zatrudniono – w charakterze pomocy nauczyciela – asystenta międzykulturowego. Nauczyciele realizujący podstawę programową kształcenia ogólnego dostosowali programy nauczania do potrzeb i możliwości uczniów z zagranicy, uwzględniając je w przedmiotowych zasadach oceniania. Szkoła objęła uczniów cudzoziemców pomocą psychologiczno-pedagogiczną (w ramach bieżącej pracy, udzielaną głównie przez wychowawców klas i pomoc nauczyciela), a w oparciu o decyzję Rady Pedagogicznej wspomagała uczniów cudzoziemców przystępujących do egzaminów ośmioklasisty, dostosowując zarówno jego formę jak i warunki zdawania.

OBSZAR

3. Nadzór pedagogiczny Dyrektora nad zajęciami dla uczniów cudzoziemców

Opis stanu
faktycznego

3.1. Plany nadzoru pedagogicznego na lata szkolne 2020/2021, 2021/2022 i 2022/2023 zostały zatwierdzone przez Radę Pedagogiczną³². Została ona również zapoznana ze sprawozdaniami z ich realizacji w latach szkolnych 2020/2021, 2021/2022 (z zachowaniem terminu określonego w § 24 z dnia 25 sierpnia 2017 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego³³) i I semestrze roku szkolnego 2022/2023³⁴. Plany nadzoru pedagogicznego na poszczególne lata zostały opracowane z uwzględnieniem: podstawowych kierunków realizacji polityki oświatowej państwa w danym roku szkolnym, wniosków z nadzoru pedagogicznego dyrektora szkoły z poprzednich lat oraz planów nadzoru kuratora oświaty dla województwa i priorytetów Prezydenta Miasta Białegostoku na dany rok szkolny.

W planach ujmowano: przeprowadzanie kontroli (w tym w zakresie: przestrzegania przez nauczycieli przepisów prawa, dotyczących działalności dydaktycznej, wychowawczej

³² Kolejno: 15 września 2020 r. uchwałą nr 2/2020/2021, 14 września 2021 r. uchwałą nr 5/2021/2022 i 14 września 2022 r. uchwałą nr 2/2022/2023.

³³ T.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1551 ze zm.

³⁴ Sprawozdania za lata 2020/2021 i 2021/2022 zostały przyjęte przez Radę Pedagogiczną odpowiednio uchwałami nr 34/2020/2021 z 31 sierpnia 2021 r. i nr 47/2021/2022 z 31 sierpnia 2022 r., a sprawozdanie za I semestr roku 2022/2023 zostało przedstawione przez Dyrektora Radzie Pedagogicznej w dniu 7 lutego 2023 r. (protokół nr 8/2022/2023).

i opiekuńczej oraz efektów tych działań; przebiegu procesów kształcenia i wychowania w szkole), zadania w zakresie wspomaganie nauczycieli w realizacji ich zadań, działania w zakresie planowania działań rozwojowych, w tym motywowanie nauczycieli do doskonalenia zawodowego, działania rozwojowe (w tym organizowanie szkoleń i porad), przeprowadzenie ewaluacji wewnętrznej (w latach szkolnych 2019/2020 i 2021/2022), a także przeprowadzenie obserwacji (oceniających, doradczych, zebrań z rodzicami, uroczystości szkolnych). Na przykład, w roku szkolnym 2020/2021 obserwacje zajęć nauczycieli prowadzone były częściowo zgodnie z planem. Ich realizacja została zakłócona zawieszeniem zajęć, a później wprowadzeniem zdalnego nauczania. Łącznie przeprowadzono siedem obserwacji (w tym dwie online) z zaplanowanych 13 obserwacji. W roku szkolnym 2021/2022 przeprowadzono 10 z 13 ujętych w planie obserwacji zajęć nauczycieli. W ich rezultacie Dyrektor stwierdził m.in., że: tematyka obserwowanych lekcji była zgodna z podstawą programową, programy były dostosowane do warunków i potrzeb uczniów; podczas obserwowanych zajęć nauczyciele dbali o indywidualizację pracy na lekcji; metody pracy były dostosowane do możliwości uczniów i warunków pracy (tradycyjnie czy zdalnie); nauczyciele w swojej pracy dążyli do rozwoju kompetencji cyfrowych; zajęcia uwzględniały różne potrzeby uczniów; nauczyciele skutecznie motywowali uczniów do pracy; wybrane treści wspierały realizację podstawy programowej oraz rozwijały zainteresowanie uczniów, uczniowie mieli szansę wykazać się samodzielnością i samodyscypliną.

W planach nadzoru pedagogicznego na poszczególne lata szkolne nie wyodrębniono zagadnień odnoszących się do kształcenia uczniów cudzoziemców. W sprawozdaniach z realizacji tych planów (a także w materiałach stanowiących podstawę ich sporządzenia, np. w wynikach ewaluacji) nie zawarto żadnych uwag / spostrzeżeń ani nie formułowano wniosków w tym zakresie. Kontroli w tym zakresie nie prowadziła Podlaska Kurator Oświaty. Dyrektor wyjaśnił, że *w planach nadzoru pedagogicznego na poszczególne lata szkolne nie wyodrębniono żadnych zagadnień odnoszących się do kwestii związanych z kształceniem uczniów cudzoziemców, ponieważ: [1] zarówno w priorytetach Ministra Edukacji i Nauki oraz Prezydenta Miasta Białegostoku na każdy rok szkolny nie było poruszanych kwestii dotyczących uczniów cudzoziemców; [2] zwiększająca się liczba uczniów cudzoziemców nie wpływała na przebieg procesu kształcenia i wychowania uczniów wymagającego oddzielnego diagnozowania i wprowadzania zmian; [3] dzieci cudzoziemcy, zgodnie z wytycznymi Ministra Edukacji i Nauki oraz obowiązującymi rozporządzeniami, traktowane były i są jak każdy inny uczeń w szkole.* (akta kontroli str. 192, 439-449, 470-678, 679-685)

Odnosząc się do wyjaśnienia, należy zauważyć, że w priorytetach Prezydenta Miasta Białegostoku – przywołanych w planie nadzoru pedagogicznego na rok szkolny 2022/2023 – jeden z trzech punktów brzmiał *„działania podnoszące jakość edukacji oraz integracja obcokrajowców”*. Ze względu też na sukcesywnie wzrastający udział uczniów cudzoziemców w społeczności szkolnej, fakt ten powinien być odzwierciedlony w procesie sprawowanego nadzoru pedagogicznego. (akta kontroli str. 548-549)

3.2. Rada Pedagogiczna corocznie zatwierdzała *Program wychowawczo - profilaktyczny Szkoły*. W programach na lata szkolne 2020/2021 i 2021/2022 nie uwzględniono kwestii związanych z funkcjonowaniem w społeczności szkolnej grupy uczniów cudzoziemców. Przeprowadzone diagnozy potrzeb nie obejmowały zagadnień z tym związanych ani nie wykazały zagrożeń w tym zakresie. Nie pojawiły się one także w *Raporcie z ewaluacji Programu ... na rok szkolny 2020/2021*, stanowiącym jeden z elementów diagnozy potrzeb.

W związku z wejściem w życie przepisu § 13 *rozporządzenia w sprawie organizacji kształcenia dzieci i młodzieży z Ukrainy*, Dyrektor przedstawił, a Rada Pedagogiczna pozytywnie zaopiniowała modyfikacje programu na rok szkolny 2021/2022, związane z przyjęciem do Szkoły uczniów z Ukrainy³⁵. Zostały one ujęte w programie na kolejny rok szkolny (2022/2023), w którym pojawiły się – nie występujące wcześniej – zapisy odnoszące się do uczniów cudzoziemców, tj.:

- przy powołaniu się na wytyczne polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2022/2023 oraz priorytety Prezydenta Miasta Białegostoku dopisano *„doskonalenie kompetencji nauczycieli w pracy z uczniami przybyłymi z zagranicy, w szczególności z Ukrainy,*

³⁵ Uchwała nr 44/2021/2022 z 15 czerwca 2022 r.

adekwatnie do zaistniałych potrzeb oraz kompetencji nauczycieli nowych przedmiotów wprowadzonych do podstawy programowej”;

- w części Plan działań ujęto działanie „Zapewnienie pomocy obywatelom Ukrainy”, a w jego ramach zadania:
 - „Budowanie poczucia bezpieczeństwa w szkole. Zbudowanie wśród pracowników szkoły świadomości o przeżyciach dzieci i konsekwencjach dla ich zdrowia psychicznego. Wypracowanie sposobu prowadzenia trudnych dyskusji na temat wojny”, realizowane – przez nauczycieli, pracowników Szkoły i pedagoga – w formie szkoleń dostępnych na serwisach edukacyjnych i w placówkach doskonalenia nauczycieli,
 - „Dostosowanie podawanych informacji na temat aktualnych wydarzeń do możliwości percepcyjnych uczniów. Wzmacnianie poczucia bezpieczeństwa”, realizowane – przez nauczycieli, pracowników Szkoły i pedagoga – w formie informowania o wsparciu udzielanym Ukrainie i uchodźcom na poziomie państwowym i lokalnym,
 - „Poznanie i pomoc w zabezpieczeniu potrzeb materialnych. Udzielanie pomocy pedagogiczno-psychologicznej”, realizowane – przez wychowawców, Szkolne Koło Wolontariatu – w formie rozpoznania potrzeb przez wychowawców, organizację zbiorów potrzebnych artykułów,
 - „Wzajemne poznanie uczniów w zespołach klasowych. Poznanie kultur i zwyczajów obu krajów. Budowanie relacji rówieśniczych w oparciu o wzajemny szacunek, zrozumienie. Usuwanie barier językowych”, realizowane – przez wychowawców i samorządy klasowe – w formie zajęć i zabaw integracyjnych organizowanych (m.in. w związku ze świętami i uroczystościami), korzystania z tłumaczy, pomocy nauczycieli języka rosyjskiego, zatrudnienie tłumacza,
 - „Budowanie relacji z rodzicami uczniów ukraińskich”, realizowane – przez wychowawców, nauczycieli, pedagogów, psychologa, dyrekcję szkoły – w formie indywidualnych rozmów z rodzicami uczniów ukraińskich w celu pozyskania wiedzy na temat potrzeb materialnych i pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

(akta kontroli str. 439-469)

Dyrektor wyjaśnił, że rozporządzenie MEN z dn. 23 sierpnia 2017 r. nie nakładało obowiązku dostosowania programu wychowawczo - profilaktycznego do potrzeb uczniów cudzoziemskich, a odpowiednie modyfikacje wprowadzono zgodnie z przepisami. Ewaluacją programu wychowawczo-profilaktycznego objęto wszystkich uczniów szkoły, bez wskazywania na kraj pochodzenia. Na potrzeby programu wychowawczo - profilaktycznego nie były badane i ewaluowane potrzeby edukacyjne obcokrajowców (nie stanowi to przedmiotu badań potrzebnych do realizacji programu wychowawczo - profilaktycznego szkoły). Zagadnienia związane z problematyką wychowania i profilaktyki nie są związane z krajem pochodzenia, a etapem rozwoju. Także spostrzeżenia nauczycieli, wychowawców, pedagoga były podstawą do stworzenia jednolitej dla wszystkich uczniów i rodziców ankiety ewaluacyjnej. Funkcjonowanie uczniów – cudzoziemców w szkole określają również zadania, jakie zostały przyjęte do realizacji. Odnoszą się one do wszystkich uczniów. Uczniowie ci zostali włączeni w zespoły klasowe, gdzie odbywa się ich proces integracji (w różnych formach), wzajemnego poczucia kultur i tradycji. Uczestniczą w życiu szkoły, imprezach kulturalnych, uroczystościach szkolnych, tworzeniu klasowych regulaminów, wyborów do samorządu. Cele ogólne i szczegółowe dotyczą realizacji całego programu (modelu absolwenta, koncepcji wychowawczej) i nie podlegają częstym zmianom. Obszary zagrożeń i cele na bieżący rok szkolny – określono na podstawie ewaluacji. Uzyskane wyniki były zbliżone do tych z poprzedniego roku szkolnego (oraz roku 2020/2021) i zauważalnie nasiliły się po edukacji zdalnej. Ponieważ stopień realizacji celów nie był wystarczający, stanowią one cele do realizacji w bieżącym roku szkolnym. Większość czynników ryzyka dezorganizujących sytuację edukacyjną i wychowawczą została wyeliminowana wraz z odejściem najstarszego rocznika uczniów.”

(akta kontroli str. 679-685)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia sprawowanie przez Dyrektora Szkoły nadzoru pedagogicznego nad kształceniem uczniów oraz dokonanie modyfikacji *Programu wychowawczo – profilaktycznego Szkoły w związku z przyjęciem do Szkoły dzieci z Ukrainy*.

IV. Wnioski

W związku ze stwierdzonymi nieprawidłowościami, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy o NIK, przedstawia następujące wnioski:

Wnioski

1. Uzyskiwanie zatwierdzenia – przez organ prowadzący Szkołę – zmian w arkuszach organizacji Szkoły, procedowanych po 30 września danego roku szkolnego.
2. Przyjmowanie do Szkoły i kwalifikowanie uczniów cudzoziemców do odpowiednich klas z zachowaniem wymogów § 4 ust. 2 pkt 1 i 2 w zw. z § 2 pkt 3 lit. a i b oraz § 12 rozporządzenia w sprawie kształcenia osób niebędących obywatelami polskimi, a w przypadku uczniów obywateli ukraińskich – także § 74 ust.3 pkt 2 w zw. z ust. 1 pkt 2 Statutu Szkoły.
3. Zapewnienie zgodności danych wprowadzanych do SIO z dokumentacją źródłową.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Białymstoku. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

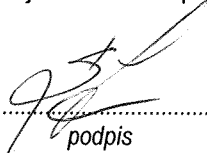
Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK należy poinformować Najwyższą Izbę Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

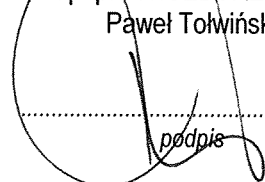
W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Białystok, 7 lipca 2023 r.

Kontroler
Stanisław Żukowski
główny specjalista kontroli państwowej

.....
podpis

p.o. DYREKTORA DELEGATURY
Najwyższej Izby Kontroli w Białymstoku
z up. p.o. WICEDYREKTORA
Paweł Tolwiński

.....
podpis